

ET LILLE BARN

Af CARSTEN HENRIKSEN

I begyndelsen af menneskets livsbue finder vi et nærmest helligt væsen: babyen, spædbarnet, tumlingen, det lille

barn, som vi helt selvfølgelig knytter stærke følelser til, investerer tid og penge i og vier en opmærksomhed, som små børn i tidligere århundreder ville have undret sig over. For den måde, hvorpå vi i dag tilskriver barndommen en særlig aura, er selvfølgelig ikke nogen selvfølge, men er blevet til over tid. Hvor begynder historien om Det lille barn? Og hvordan udvikler den sig hen imod vores idé om de første 1.000 dages skæbnesvangre betydning for resten af menneskets liv?

Ifølge Ning de Coninck-Smith, professor ved DPU, Aarhus Universitet, og Christian Sandbjerg Hansen, lektor ved DPU, Aarhus Universitet, er det ikke en historie, der kan fortælles som en kæde af årsager og virkninger. Snarere som en kaskade af teknologiske, materielle, institutionelle, social- og kulturhistoriske, politiske, pædagogiske og filosofiske fænomener, der gennem århundreder har formet vores billede af, hvad barnet er for en størrelse, og hvordan vi bør forholde os til det.

Barndom i børneperspektiv

Den historiske kontekst forsvinder ifølge Christian Sandbjerg Hansen ofte, når man kaster sig ud i baggrundsførtællinger om, hvad det lille barn var engang, og hvordan det begreb om barnet, der dominerer i dag, opstod. Denne kontekst forandrer sig hele tiden og måske særligt spektakulært, da barndomsforskningen i 1980'erne begynder at tale om barndom ud fra barnets perspektiv.

“I barndomshistorieskrivningen har man talt meget om barndommen som en tids-epoke i menneskets liv. Om hvordan barnet udvikler sig i denne epoke, hvornår man er barn, og hvornår man bliver voksen. Men

Den store vægt, vi i dag lægger på **BARNETS FØRSTE 1.000 DAGE**, udspringer af en lang og snørklet historie om, hvordan barndommen blev et afgørende afsnit af livet med egne agendaer. Professor Ning de Coninck-Smith og lektor Christian Sandbjerg Hansen tegner konturerne af Det lille barns tilblivelseshistorie.

BLIVER TIL

man har talt meget lidt om børn. At beskrive og begribe børns perspektiv på verden slår først igennem i barndomsforskningen fra 1980'erne og frem, og derfor er det ikke nogen nem opgave for historikeren at begribe fortidens børns perspektiver på verden. Men nu begynder vi altså også at interessere os for Emiles eget perspektiv og ikke kun Rousseaus perspektiv på Emile,” siger Christian Sandbjerg Hansen med henvisning til Jean-Jacques Rousseaus banebrydende *Emile, eller om opdragelsen* fra 1762. Bogen ses traditionelt som den første filosofiske anerkendelse af barnet i dets egen ret og er karakteristisk for Oplysningstidens optagethed af, hvad barnet er for en størrelse.

Børnene skal frelse økonomien

I august 2018 lancerede regeringen sit *1.000-dages-program – en bedre start på livet*. Programmet vil satse på dagtilbud af høj kvalitet og trækker bl.a. på økonomen James Heckman, der med sine studier i begyndelsen af 2000-tallet påviste, at samfundets afkast af investeringer i socialt udsatte børn bliver større, jo tidligere man sætter ind – den såkaldte Heckman-kurve.

“I tiden efter Anden Verdenskrig så forskellige politiske og pædagogiske aktører børnene som bærere af fremtidens demokratiske samfund. I dag kan det synes som om, børnene først og fremmest skal frelse økonomien. Det er et udbredt argument, at når vi skal investere i dagtilbud, er det fordi, det bidrager til, at børn fra såkaldt sårbare familier klarer sig bedre i skolen, nemmere finder en plads på arbejdsmarkedet og kan bidrage til den fremtidige velstand. At den tidligste barndom ses som et samfundsøkonomisk investeringsobjekt, er en radikalt ny måde at forstå barnet på,” siger Christian Sandbjerg Hansen.

Tidlig folkeopdragelse

Idéen om, at det er vigtigt at påvirke barnet positivt i den tidligste barndom, går dog langt tilbage.

“Hos den engelske filosof John Locke finder vi i slutningen af 1600-tallet forestillingen om bevidstheden som en ‘tabula rasa’. Dvs. en ren tavle, hvor vores erfaringer gradvist indprenter sig og former vores ideer om verden. Overført til det lille barn bliver forskriften, at pædagogen må pøde det med gode erfaringer og indtryk, for at det ikke skal blive smittet med dårlige tanker og følelser,” siger Christian Sandbjerg Hansen.

Med inspiration fra Skotland og England får Danmark de første børneasyl i

»At den tidligste barndom ses som et samfundsøkonomisk investeringsobjekt, er en radikalt ny måde at forstå barnet på.«

Christian Sandbjerg Hansen

1820'erne, hvor mødre kunne få deres små børn passet, mens de selv var på arbejde. Og med inspiration fra den tyske pædagog Friedrich Fröbel oprettes den første børnehave i 1871. Ligesom en af asylernes engelske fædre, Lord Brougham, talte Sofus Bagger herhjemme om, at det var for sent at påbegynde ‘folkeopdragelsen’ i skolen.

“Personlighedens grundsten bliver udformet tidligere. Hvis folkeopdragelsen skulle bidrage til det nationale fællesskabs sammenhængskraft, måtte man derfor også præge barnet tidligere, mente Bagger. Det lyder jo nærmest som i dag, men der er en social og historisk kontekst til forskel,” siger Christian Sandbjerg Hansen.

Ning de Coninck-Smith tilføjer, at den politiske optagethed af den tidlige barndom vokser i takt med, at vuggestuer og børnehaver blive mere og mere udbredt, og fra slutningen af 1960'erne og helt op i 1990'erne sker der en gradvis udbygning af daginstitutioner i de danske kommuner. I dag går ca. 97 procent af alle børn mellem 0 og 6 år i Danmark i vuggestue, børnehave eller dagpleje.

“Institutionaliseringen og de pædagogiske professioner har spillet en hovedrolle i forhold til, at vi i dag ser det som en selvfølge, at børn har brug for at blive stimuleret – også når de er helt små – for at udvikle sig hensigtsmæssigt kognitivt, motorisk, socialt osv. Pædagoger og pædagogiske tænkere som Fröbel og Maria Montessori var optaget af leg som kilde til udvikling og identitetsdannelse og har formuleret principper for den gode leg, der deres forskelighed til trods har skærpet vores fokus på de første leveårs betydning. Det har alt sammen været med til at udbrede nogle bestemte normer for, hvad en god barndom er for de helt små – nemlig masser af leg, helst udendørs, sund og nærende kost og så lidt passiv underholdning med tv og iPads som muligt,” siger Ning de Coninck-Smith.

Psykologien opdager barnet

Fra omkring år 1900 begynder udviklingspsykologien at rette et mere detaljeret blik mod menneskets aldersmæssige udvikling, ikke mindst i barndommen. Og med inspiration fra Darwin var børnepsykologien mod slutningen af 1800-tallet optaget af børn som kilde til at forstå arternes udvikling.

“Nogle af de tidlige børnepsykologer, som fx danskeren Vilhelm Rasmussen, lavede observationer på deres egne børn og analyserede deres udvikling. Men efterhånden gav skolerne læger og psykologer et større menneskemateriale at kigge på, fordi der nu var mange børn samlet ét sted. Med udviklingspsykologien, der sætter måneder og år på, hvornår børn kan kravle og gå osv., får vi den første skelnen mellem barnet som sådan og det helt lille barn,” siger Ning de Coninck-Smith.

I kølvandet på Anden Verdenskrig udviklede John Bowlby sin indflydelsesrige teori om tilknytning mellem mødre og deres små børn.

“Under Blitzten i England under Anden Verdenskrig blev små børn sendt på landet i sikkerhed for de tyske bombeangreb. Bowlby viste, at småbørn kan tage skade på sjælen i form af krigstraumer og ikke blot er vegeterende væsner, som man uden konsekvens kan skille fra deres forældre,” siger Ning de Coninck-Smith.

Moderkærligheden opstår

De forestillinger, vi gør os om barndommen og de familiestrukturer, den er indlejret i, er ikke naturligt givne, men forandrer sig over tid. Den forståelse har bl.a. rødder i Philippe Ariès' *Barndommens historie* fra 1960 og Edward Shorters *Kernefamiliens historie* fra 1975.

“Shorter går endda så vidt som til at hævde, at også moderkærligheden er et historisk produkt. Det argument bygger han på, at mødre først fra 1860'erne, begynder at nære stærke følelser for deres små børn. Tidligere så mødre, især fra de lavere samfundslag, med en vis ligegyldighed på deres spædbørn. Først når de var blevet et par år gamle og havde vist sig levedygtige, begyndte moderen

1762: JEAN-JACQUES ROUSSEAU'S BOG EMILE, ELLER OM OPDRAGELSEN UDKOMMER • 1871: INSPIRERET AF FROBEL OPRETTER ERNA OG NIELS JUEL HANSEN EN BØRNEHAVE I KØBENHAVN • 1882: BAKTERIOLOGIENS ENDELIGE GENNEMBRUD I MEDICINEN, DA DET PÅVISSES, AT TUBERKULOSE SKYLDES BAKTERIER • 1901: DEN FØRSTE LOV OM BARSELSORLOV - KVINDER PÅ STØRRE FABRIKKER FIK FORBUD MOD AT ARBEJDE DE FØRSTE FIRE UGER EFTER FØDSELN • 1903: TEDDYBJØRNRNEN LANCERES I DANMARK • 1908: DANMARKS FØRSTE SANDEGGEPLADS • 1920'ERNE: ELEKTRISKE VASKEMASKINER FINDER VEJ TIL DANMARK OG FÅR SAMMEN MED FLYVERDRAGTEN AFGØRENDE BETYDNING FOR BØRNS MULIGHED FOR AT TUMLE SIG • 1928: OPDAGELSE AF PENICILLIN • 1958: DANMARK HAR 118 VUGGESTUER MED 4.143 PLADSER • 1960: PHILIPPE ARIÈS' BOG BARNDOMMENS HISTORIE UDKOMMER • 1960: P-PILLEN OPFINDES • 1967: LOV OM BØRNETILSKUD/BØRNEPENGE • 1973: FRI ABORT I DANMARK • 1978: DANMARK HAR 508 VUGGESTUER MED 17.578 PLADSER • 1979: F.N.S. BØRNEÅR SÆTTER GLOBALT FOKUS PÅ BØRNS VILKÅR • 1984: BARSELSORLOV TIL MÆND • 1985: AFTALE OM FELLES FORÆLDREMYNDIGHED • 1989: DANMARK RATIFICERER F.N.S. BØRNEKONVENTION • 1993: PASNINGSGARANTI TIL BØRN, DER ER FYLDT 1 ÅR • 1997: AFSKAFFELSE AF REVSELSESRET I DANMARK • 2002: INDFØRELSE AF FORELDREORLOV • 2008: HECKMAN-KURVEN EFTER DEN AMERIKANSKE ØKONOM JAMES HECKMAN ...

Kilder: Ning de Coninck-Smith og Christian Sandbjerg Hansen

»Med udviklings-
psykologien, der sætter
måneder og år på,
hvornår børn kan kravle
og gå osv., får vi den
første skelnen mellem
barnet som sådan og det
helt lille barn.«

Ning de Coninck-Smith.

at knytte sig stærkere til dem,” siger Christian Sandbjerg Hansen. Det er dog en analyse, der senere er blevet udfordret af andre barndomshistorikere, pointerer han.

Moderkærlighed er der i hvert fald masser af i H.C. Andersens eventyr *Historien om en moder* fra 1847. Her er det Vorherre, der tager den fortvivlede moders lille barn til sig, men det er netop på denne tid, at mennesket begynder at vriste barndommen ud af Guds klør, fortæller Ning de Coninck-Smith.

”Indtil da kunne man dø af barndom, på samme måde som man kunne dø af alderdom. Det var Guds vilje og ikke noget, man kunne gøre noget ved. Men med opdagelsen af bakterier som sygdomsårsag mod slutningen af 1800-tallet, fandt man ud af, at den høje børnedødelighed ikke var noget, man bare skulle affinde sig med. De mentale ændringer i forholdet mellem forældre og børn går over generationer og er svære at dokumentere, men det er oplagt, at der må være sket et skifte, da spædbarnsdødeligheden begynder at falde markant. Når forældre kan forvente, at deres børn overlever de første år, bliver de mere tilbøjelige til at knytte sig følelsesmæssigt til dem, allerede mens de er helt små,” siger Ning de Coninck-Smith.

Korpset af professionelle

I *Barndommens historie* (1960) tidsfæster Philippe Ariès opdagelsen af barndom til 1500-tallet. Det er dog ikke nødvendigvis nogen lykkelig opdagelse.

”Ariès’ studier er kritiske og viser, at børn dengang blev ’spærret inde’ i barndommen. Der blev rejst en mur af privathed mellem familien og det omgivende samfund. Barndommen var nærmest en karantæne, en tid, hvor barnet skulle disciplineres gennem opdragelse og senere skolegang, inden det

kunne tage fat på ’det virkelige liv,’” siger Christian Sandbjerg Hansen.

Nutidens stærke følelser for det lille barn og frygten for, hvad der kan passere det af ondt, aktualiserer på paradoksalt vis Ariès’ beskrivelse af barndommen som ’indespærring’.

”Da man i 1930’erne begyndte at tegne udendørs legepladser til børn ind i byplanlægningen, lagde arkitekterne vægt på, at materialerne var solide. Selv om det i høj grad handlede om at skabe alternativer til byens ’asfaltørken’, og selv om der blev etableret græs, soppebassin og sandpladser, så var mange legepladser asfalterede og redskaberne lavet af metal, for ’børn er mestre i ødelæggelsens kunst,’ som havearkitekten C. Th. Sørensen skrev i 1935,” fortæller Christian Sandbjerg Hansen.

I dag forventer vi bløde materialer, faldunderlag og sikkerhedscertificerede legepladser, så børnene ikke kommer til skade. Kombineret med at de fleste små børn opholder sig i institutioner en stor del af dagen, har vi fået en barndom, der er mere beskyttet og overvåget end nogensinde.

”At være fri for voksne er nærmest umuligt for et lille barn i dag. Barnet beskæftiger et enormt korps af professionelle aktører, der har en interesse i det lille barn: Politikere, forskere, psykologer, pædagoger, embedsmænd, sundhedsplejersker, medicinsk personale, legetøjsproducenter og kultur- og underholdningsproducenter,” siger Christian Sandbjerg Hansen.

Den stigende velstand og de demografiske forskydninger skal derfor også have en betydelig plads i mosaikken af grunde til, at det lille barn i dag har fået særstatus.

”Vores levestandard og boligvilkår har gennemsnitligt set nået et niveau, vores bedsteforældre næppe kunne forestille sig. Det giver simpelthen stærkere børn og mere overskud, også i bogstavelig forstand, til at gøre noget for dem. Når tendensen så også er, at der bliver flere og flere højtuddannede mødre, der får børn sent, så stiger forventningerne til barnet og til, hvordan børnene kan honorere forældrenes egne forventninger til livet. Når man får sit første barn som 38-årig, har man været voksen i 20 år, levet med prævention og måske fået en abort. Det er et andet udgangspunkt, end hvis barnet kommer uforvarende med storsten, når du er 18 år og stort set uvidende om blomsterne og bierne,” siger Ning de Coninck-Smith.

Barnets ret til at ræsonnere

Brikkerne til puslespillet om det lille barns tilblivelseshistorie er mangfoldige, og både

Ning de Coninck-Smith og Christian Sandbjerg Hansen understreger, at de næppe kan samles til et færdigt billede. Men endnu en brik må nævnes: Mod slutningen af Det 20. Århundrede udløb den æra, hvor børn nok skulle ses, men ikke høres. I dag har børnene FN’s ord for, at de har ret til at blive hørt – også de små børn.

”Debatten de sidste 30-40 år om børns rettigheder har spillet en vigtig rolle for vores begreb om barndom. Staten har blandet sig på hidtil ukendte måder i relationen mellem forældre og børn. Ikke blot med afskaffelsen af revselsesretten, men også ved at ratificere børns ret til at blive hørt. At forældre har pligt til at ræsonnere over for det lille barn, til at begrunde og ikke blot gennemtvinge beslutninger, og at barnet har ret til selv at ræsonnere, er en historisk samfundsændring, man næppe kan overdrive betydningen af. Det er en foreløbig kulmination på den udvikling, der har gjort barnet til et kultur-skabende individ i egen ret og til et særligt væsen med en helt særlig måde at være på,” siger Ning de Coninck-Smith. ■

Læs mere:

Ning de Coninck-Smith: Barndom og arkitektur. Forlaget Klim, 2011

Søs Bayer og Jens Erik Kristensen (red.): med bidrag af bl.a. Christian Sandbjerg Hansen: Pædagogprofessionens historie og aktualitet bind 1 og 2. U Press, 2015:

- Bind 1: Kamp og status: De lange linjer i børnehaveinstitutionens og pædagogprofessionens historie 1820 til 2015.
- Bind 2: Kald og kundskab: Brydninger i børnehavepædagogikken 1870 til 2015

NING DE CONINCK-SMITH er dr. phil. og professor i uddannelseshistorie ved DPU, Aarhus Universitet. Hun forsker i skolens og barndommens historie og har særligt fokus på rum og design til børn. Hun underviser på Kandidatuddannelsen i pædagogisk sociologi.

CHRISTIAN SANDBJERG HANSEN er lektor på DPU, Aarhus Universitet, hvor han bl.a. forsker i social ulighed i et historisk-sociologisk perspektiv. Han underviser på Kandidatuddannelsen i pædagogisk sociologi og på masteruddannelsen i special- og socialpædagogik.